

OPINTOPÄIVÄ 12.1.
ARVIOINTI
PERUSOSA
OHJAAJAN OPAS

Suunnittelu
Ilppo Klemetti
Jorma Ekola
Pirjo Linnakylä
Pirkko Anttila

KOULUTYÖN ARVIOINTI

Tämän opintopäivän tarkoituksena on

- 1) syventää koulutyön arvioinnin käsitteiden ja lajien tuntemusta,
- 2) tutustuttaa arviointitoiminnassa esille tuleviin uutuuksiin,
- 3) kerrata erityyppisten tietoaaineksen mittaukseen tarkoitettujen kou-lusaavutuskokeiden laadintaa ja soveltaa sitä ryhmittäin.

SISÄLLYS

Ohjaajalle opastukseksi

Johdatus aiheeseen

1. Arvioinnin asema koulutyössä
2. Arviointitapahtuma
 - 2.1. Milloin ja minkä vuoksi arvioidaan
 - 2.1.1. Diagnostinen arviointi ja sen tarkoitus
 - 2.1.2. Opetuksen kuluessa tapahtuva eli formatiivinen arviointi ja sen tehtävät
 - 2.1.3. Summatiivinen eli pätearviointi ja sen tehtävät
 - 2.2. Mitä ja miten arvioidaan
 - 2.2.1. Lähtötilanteen arviointi
 - 2.2.2. Diagnostiset kokeet
 - 2.2.3. Diagnostisen kokeen tulokset
 - 2.2.4. Opiskelun edistymistä säätelevä arviointi
 - 2.2.5. Formatiiivisen kokeen tulokset
 - 2.2.6. Opiskelun pätearviointi
- 2.3. Mihin arviointitietoa käytetään
- 2.4. Arviointitiedon tiedottaminen

KIRJALLISUUS

POPS I ja II

Lahdes, Erkki. 1972. Evaluaation keskeiset käsitteet ja tavoitteet KHS:n SIVA-koulutussarja

Oppilasarvostelun uudistamistoimikunnan mietintö. 1973: 38.

Heinonen, Veikko. 1961. Koulusaavutustestit. Gummerus.

Koort, Peep. 1963. Koulun kokeet. Otava.

Mikkonen, Valde & Juhani. 1971. OPSAM — Opintosaaevutusten mitaus. Tammi.

Bloom & Hastings & Madaus. 1971. Handbook on formative and summative evaluation of student learning.

OPINTOPÄIVÄN JÄRJESTELYT JA AJAN KÄYTTÖ

PERUSOSA

15—30 min

Johdatus aiheeseen.
Herätekytymyksiä keskustelua varten.
1. Arvioinnin asema koulutyössä (keskustelu)

2—2 1/2 t

2. Arviointitapahtuma (keskusteluluento-suuryhmä)
2.1. Milloin ja minkä vuoksi arvioidaan?
2.2. Mitä ja miten arvioidaan?
2.3. Mihin arviointitietoa käytetään?
2.4. Arviointitiedon tiedottaminen

SOVELTAVA
OSA

3 t

3. Aiheen käsittely soveltaenjoko
eri oppiaineryhmissätai
yhteistoimintaryhmissä

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7...

OHJAAJALLE OPASTUKSEKSI

Koulutyön arviointia käsittelevän opintopäivän perusosa on laadittu toimimaan kahden vaihtoehdon mukaisesti:

○ Kunnassa on SIVA:n ensimmäisenä koulutusvuotena käyty lävitse opintopäivä 6, Opetuksen evaluaation keskeiset käsitteet ja tavoitteet.

○ Arviointi on vasta SIVA:n toisena vuotena ensimmäisen kerran ohjelmassa tämän 12. opintopäivän ohjelmalla.

Kumpaakin tapausta silmällä pitäen perusosa rakentuu siten, että POPS I:n luku IX, Koulutyön tulosten arviointi, on pohjana. Koska siinä esillä olevissa asioissa on menty kehityksessä jo jonkin verran sen edelle ja se sisältää esityksiä, joita ei sellaisina tultane toteuttamaan, on tämän opintopäivän perustana lisäksi pidetty Oppilasarvostelun uudistamistomikunnan mietintöä.

Tämä perusosa on paisunut suhteellisen laajaksi. Se on pikemminkin POPS-oppaan tyyppinen käsikirja. Alustusluentoa varten tämäkään ei silti riitä, vaan ohjaajan on syytä tutustua ainakin muihin kirjallisuusluettelossa mainittuihin teoksiin.

Perusosassa on pääpaino seuraavissa asioissa.

○○ Arviointi kytkeytyy kolmeen opetuksen/opiskelun vaiheeseen:

- diagnostinen, lähtötason arviointi
- formatiivinen, opetuksen kuluessa tapahtuva arviointi
- summatiivinen, päätearviointi.

Keskipisteenä on formatiivinen arviointi ja siihen liittyvien mittarien laadinnan tekniikka. On esitettävä korostetusti, että formatiivisen arvioinnin tulokseksi ei saa antaa arvosanaa, vaan kuvaus siitä, miltä osin oppilas on saavuttanut asetetut tavoitteet sekä mihin seikkoihin pitäisi vielä paneutua ja millä lailla.

○○ Arviointi on nähtävä monipuolisena toimintana. Koululaitoksessa sillä on toteava, suunnitteleva, motivoiva, ohjaava, kokoava ja ennustava tehtävä. Uudistuksessa painopiste on suunnattava koulun toimintaan liittyviin tehtäviin. Koulun ulkopuolelle suuntautuvan ennustavan tehtävän osuutta voidaan nykyisestä vähentää.

○○ Arviointia on tarkasteltava ensisijaisesti oppilaan kannalta, sillä arvioinnin tuloksen tulee palvella nimenomaan häntä. Oppilaan tulisi lopulta oppia hankkimaan tällaista tietoa omatoimisesti. Muina arviointitiedon käyttäjinä esitellään opettajat, vanhemmat, vastaanottavat koulut ja työnantajat, kouluviranomaiset, tutkijat ja oppimateriaalin laatijat.

○○ Arviointitiedon tiedottamista käyttäjille tarkastellaan eri tehtävien kannalta. Siinä yhteydessä huomataan, että

○ diagnostisen arvioinnin tulokset ovat parhaiten tiedotettavissa suoritusprofiilin muodossa, johon liittyy erityistapauksissa — tai mieluiten aina — sanallista kuvausta,

○ formatiivisen arviointitiedon esittäminen oppilaan opiskelua ohjauksessa muodossa on uutuus sikäli, että sitä varten ei ole olemassa käytännössä kokeiltuja tiedotustapoja. Opettajien tulisi kehittää omia ideoitaan, joista on hyötyä sitten, kun kouluhallitus antaa asiasta tarkemmat ohjeet.

○ summatiivinen arviointi ilmaistaan tavanmukaisesti todistuksena, jossa on nykyisenä käytänteenä arvosanat. Arvosanojen antamisen pohdinnassa voidaan lähteä POPS I:n mietteistä. On syytä tarkastella nykyisen arvostelun (suhteellinen arvostelu prosenttijakautumin, arvosanat 4-10) etuja ja heikkouksia. Sen vastapainoksi tavoitearviointia ja naapurimaiden käyttämää asteikkoa 1-5. Tämän etuja ja varjopuolia tarkasteltakoon niin ikään. Tarkastelu jatkuu tästä numeerisen arvostelun ohitse sanalliseen arviointiin ja suoritusmerkintämalliin.

○ ○ Monet opettajat eivät vielä hallitse yleisimmin käytettyjen koulu-saavutuskokeiden laadintatekniikkaa. Käsiteltäessä liitteessä esitetyjä koetyyppejä on syytä tuoda esille, että ne ovat vain suhteellisen mekaanisia perusesimerkkejä asian ymmärtämiseksi. Ainekohtaisissa sovellusosissa on tekniikoiden syventämiseksi lisää esimerkkejä.

Ohjaaja voi aloittaa esityksensä diasarjalla, jossa on keskustelun herätteeksi muutamia »lapsekkaita» mietteitä arvioinnista.

Koulutettaville jaettava opintovihko on tästä oppaasta lyhennelmä. Joistakin luennon osista on siihen otettu vain pääasiat luettelonomaisesti. Jotkut kohdat on korvattu kysymyksillä tai tehtävillä ja jotkut kohdat on otettu mukaan sanasta sanaan.

Ohjaajan tulee valmistautua vastaamaan opintovihossa esitettyihin kysymyksiin ja pyrkiä itsekkin keventämään esitystään antamalla kuulijoiden esittää omia kommenttejaan.

Esitystään varten voi ohjaaja ottaa kuvioista ja taulukoista tarvitsemansa PH-kalvot.

Opintovihon liiteosasta voidaan tarvittaessa ottaa esimerkkejä. Liiteosa on tarkoitettu lähinnä ainekohtaisten koulutusryhmien työskentelyn pohjaksi. Tarvittaessa voidaan iltapäivä käyttää liiteosan pohjalta rakennettuihin ryhmiin.

JOHDATUS AIHEESEEN (keskustelua)

Peruskoulun tavoitteet on esitetty hieman toisin kuin ne tavoitteet, joiden opiskeluun nykyinen arvostelumenettely perustuu. On selvää, että tavoitteiden muuttuessa on tarkasteltava, kuinka arviointia olisi muututtava niihin. POPS I:ssä (IX Koulutyön tulosten arviointi, ss. 158-170, ks. myös SIVA-opintopäivä 6) on jo pyritty ajattelemaan eteenpäin ja Oppilasarvostelun uudistamistoimikunnan mietintö (1973:38) viitoittanee tulevia päätöksiä. Sen vuoksi siihen on tässä yhteydessä jonkin verran nojauduttu.

Koulutuspäivien aluksi on syytä pohtia, mitä arviointi oikeastaan on, mitä ihmiset haluavat koulutyöstä tietää. Esille nousee seuraavanlaisia kysymyksiä:

Millaisia oppilaita olen saanut luokkaani?
 Voivatko kaikki oppia kaiken?
 Minkä tähden Kalle ei opi?
 Miten tulen menestymään nyt alkavassa uudessa oppiaineessa?

Minkä tähden minun on kovin vaikea oppia englantia?
 Minkä vuoksi saan toisessa oppiaineessa helpommin hyvän arvosanan kuin toisessa aineessa?
 Miksi minä sain näin huonon numeron, vaikka yritin niin hyvin kuin osasin?
 Mitä puolta minun pitäisi kehittää, kun saamani numero on 6?

Mahtaisinko menestyä yliopistossa?
 Tulisikohan minusta hyvä sorvaaja?
 Olisiko minulla mahdollisuuksia sisustussuunnittelijaksi?
 Minkä tähden kaikkien on opittava kaikki asiat niin tarkasti?
 Minkä tähden en saa valita niin, että voisin opiskella jotakin asiaa tarkemmin ja perusteellisemmin ja toista asiaa laajasti ja vähemmän perusteellisesti?
 Mitkä kurssit/oppiaineet voin valita?

1. ARVIOINNIN ASEMA KOULUTYÖSSÄ

MILLAISIA OVAT OPPILAANI?

Tämä kysymys askarruttaa opettajaa varsinkin, kun hän aloittaa työnsä uusien oppilaiden kanssa. Kyetäkseen **suunnittelemaan** opetustaan on opettajan hyvä tietää, millaisiin suorituksiin hänen oppilaansa pystyvät, millaisia asioita he harrastavat, mitä he jo osaavat jne.

MITÄ OPPILAANI OVAT OPPINEET?

Opettaja tarvitsee myös jatkuvasti tietoa siitä, miten oppiminen edistyy, mitkä asiat opitaan ja missä kohdin syntyy vaikeuksia. Tämän tiedon varassa hän voi **ohjata** oppilaitaan yhä paremmin saavuttamaan ne tavoitteet, jotka hän opiskelulle on asettanut. Tämän ohella hän tarvitsee myös tietoa voidakseen arvostella oppilaidensa suoritukset silloin, kun on annettava todistuksia. **Opettaja tarvitsee tietoa oppilaistaan ja heidän suorituksistaan voidakseen suunnitella opetusta, ohjata oppilaidensa opiskelua ja tiedottaa oppilaiden menestymisestä.**

Oppilaistakin on hauska nähdä, miten opiskelu sujuu. Onnistuminen kannustaa, tieto epäonnistumisesta kohdistaa huomion siihen, mitä vielä ei ole kunnolla opittu. Kokemukset ovat osoittaneet, että oppilaat kykenevät jo varhain itse tarkistamaan suoritustensa tuloksia, jos heille tämä vastuullinen tehtävä uskotaan. **Sekä opettajat että oppilaat tarvitsevat tietoa koulutyöskentelyn tuloksista.**

Koulutyössä pyritään asetettuihin tavoitteisiin. Ellei tavoitteita saavuteta, on epäonnistumisen syytä ryhdyttävä etsimään havaittavien tekijöiden poistamiseksi. Epäonnistumisen syyt eivät välttämättä läheskään aina ole oppilaissa. Työtapa on saattanut olla tehoton, oppimateriaali pikemminkin opiskelua häiritsevää kuin edistävä tai työskentelylle asetetut tavoitteet ovat olleet liian korkeat. Opiskelutavoitteiden saavuttamisen kannalta on tärkeää, että jatkuvasti tarkkaillaan ja kerätään tietoa myös opetuksen ja opiskelun tavoitteista, välineistä, menetelmistä jne. **Opiskelun tulosten lisäksi on arvioitava opiskelun puitteita.**

Arviointi on koulutyöskentelyn elimellinen osa. Sitä tapahtuu ja tuleekin tapahtua jokaisessa opetustilanteessa. Yleisimmin arviointitiedon keruu on havaintojen tekoa. Opettaja kyselee, tarkistaa suorituksia, seuraa oppilaiden toimia työssä ja vapaahetkinä, havainnoi ilmeitä ja eleitä. Oppilas tekee myös jatkuvasti havaintoja omista, toveriensa ja opettajan toimista ja niiden seuraamuksista. Tällaisen havainnoinnin pohjalta syntyy arviointitiedon perusta.

Tämän välittömän palautteen lisäksi tarvitaan täydentävää, tarkentavaa tietoa. Sitä varten järjestetään kokeita, joiden avulla järjestelmällisesti ja tarkastikin saadaan tietoa koulutyön tuloksellisuudesta, sen häiriöistä ja niihin vaikuttavista syistä.

Koulutyöskentelyn arviointi on siis monipuolista toimintaa, jonka tarkoituksena on ennen kaikkea **todeta, vastaavatko tulokset asetettuja tavoitteita, sekä hankkia tietoa opiskelun ohjauksen ja opiskelupuitteiden kehittämisen perustaksi.** Oppilasarvostelu on osa arviointia. Se on oppilaiden suoritusten laadullisen tai määrällisen tason toteamista ja kuvaamista esim. numeroin tai sanoin.

Tässä vihkossa keskitytään ensisijaisesti käsittelemään kokeiden käyttöä arvioinnissa sekä arviointitiedon käyttöä ja sen tiedottamista.

Opintovihon kysymykset

Millaista tietoa opettaja tarvitsee oppilaistaan, milloin erityisesti, mihin hän tietoa tarvitsee?

Onko matematiikan tuloskirja oppimisen tukija vai häiritsejä? Kokeuksia tilanteista, joissa oppilaat ovat itse saaneet tarkistaa suoritustensa.

Opiskelun tulosten lisäksi on arvioitava myös opiskelun puitteita. Mitä ne ovat ja miksi myös niitä pitää arvioida?

Onko koulutyön/opiskelun arviointi sama asia kuin oppilasarvostelu? Kysymyksiin voi vastata ohjaajan oppaassa olevan luentorungon pohjalta. Viimeiseen näkemykseen vastattaessa tulee kiinnittää erityistä huomiota arvioinnin laaja-alaisuuteen. Oppilasarvostelu on vain osa koulutyön arviointitoiminnasta.

2. ARVIOINTITAPAHTUMA

2.1. MILLOIN JA MINKÄ VUOKSI ARVIOIDAAN

»Oppimistuloksia koskeva tieto on saatava oppilaille mahdollisimman usein ja välittömästi. Oppilaiden on totuttava siihen, että kokeet ovat osa opetustapahtumasta ja että ne antavat heille mahdollisuuden itse seurata edistymistään ja opetuksen tuloksellisuutta.» (POPS I 165)

Arvioinnin avulla voidaan edistää oppimista ja tavoitteiden saavuttamista, jos arviointi on monipuolista, opiskelun kaikista vaiheista tiedotavaa ja sitä säätelevää toimintaa. Taulukkoon 1. on koottu arvioinnin eri tehtäviä ja arviointitulosten tarvitsijoita ja käyttäjiä. Arvioinnin monipuoliset tehtävät voidaan ryhmitellä esimerkiksi kunkin opiskelujakson alussa tarvittavaan oppilaan perusedellytykset ja lähtötason toteavaan **diagnostiseen arviointiin**, opiskelun kuluessa tapahtuvaan oppimista säätelevään **formatiiviseen arviointiin** ja opiskelujakson päättyessä tapahtuvaan opiskelutavoitteiden saavuttamista kokoavaan **summatiiviseen arviointiin**. Lyhyesti taulukkona. (Kuulijat täyttävät opintoviikoihinsa luennon aikana sarakkeen Mitä tehtävä. Luennoitsija voi antaa tämän myös luennon välissä suoritettavaksi pientehtäväksi. n. 3-5 min.)

MILLOIN	MILLAINEN ARVIOINTI	MIKÄ TEHTÄVÄ
Opiskelujakson alussa	Diagnostinen arviointi	Toteava ja suunnitteleva tehtävä
Opiskelujakson kuluessa	Formatiivinen arviointi	Tarkkaileva ja ohjaava tehtävä
Opiskelujakson lopussa	Summatiivinen arviointi	Kokoava ja ennustava tehtävä

Luennoitsijan on syytä tässä kohdin palauttaa mieleen edellä esitetyn kolmijaon ja POPSissa esitetyn kaksijaon vastaavuudet.

Kolmijakoinen ryhmitely (Bloom, Oppilasarvostelun uudistamistomikunta)	Vastaa suunnitteen	Kaksijakoinen ryhmitely (POPS)
Diagnostinen arviointi	vastaa	(Oppilas) diagnoosia
Formatiivinen arviointi	vastaa	oppimistehtävän suorittamiseen liittyvää diagnoosia
Summatiivinen arviointi	vastaa	proгноosia

2.1.1. DIAGNOSTINEN ARVIOINTI JA SEN TARKOITUS

Diagnostisella arvioinnilla tarkoitetaan kaikkia niitä tiedonkeruun menetelmiä, joiden avulla pyritään toteamaan oppilaiden **lähtötilanne** ja selvittämään **perusedellytykset** sekä löytämään oppilaille sopivimmat **opiskeluryhmät, opetusmenettelyt ja opiskelumateriaalit**.

Kouluuntulovaihe on perusedellytysten selvittämisessä tärkein ajankohta. Perusedellytyksiin katsotaan kuuluviksi oppilaan kyvyt, persoonallisuudenpiirteet, perusmotivaatio, harrastukset ja sosiaaliset ominaisuudet. Lähtötason kartoittamisessa pyritään toteamaan ne tiedot ja taidot, jotka oppilaalla jo on tai jotka häneltä puuttuvat opittavaksi suunnitellusta asiasta. Lähtötason selvitystä tarvitaan kunkin opiskelijakson — vuosikurssin, lukukauden tai lyhyemmän opiskeluperiodin — alussa.

Oppilaiden erilainen kasvuympäristö ja aikaisemmat opinnot voivat muodostaa niin erilaisen lähtötason opiskelulle, että ellei heikompien edellytyksiä pystytä etukäteen kohentamaan, oppimistulosten erot vain kasvavat opiskelun kuluessa. Arvioinnista saatavien tietojen avulla voidaan näin jo alkuvaiheessa löytää lähtötason tiedolliset, affektiiviset ja psykomotoriset heikkoudet ja korjata ne erilaisin tuki- ja erityistoimenpitein. Arviointitiedot auttavat myös opetuksen suunnittelussa, materiaalien ja opetusmenettelyjen valinnassa sekä erilaisten ryhmitysten, kuten erilaajuisten kurssien, valinnaisaineiden tai pedagogisesti eriytettyjen opiskeluryhmien muodostamisessa. Etenkin uutta opetussuunnitelmaa kehitettäessä voidaan alkudiagnoosin avulla tarkentaa opetuksen realistista lähtötasoa. Joskus diagnostista arviointia tarvitaan **myöhemminkin** opiskelun kuluessa, kun formatiivisen arvioinnin avulla todetaan **jatkuvia oppimisvaikeuksia** eikä tukiopetuksesta, ohjauksesta, menetelmien tai materiaalienkaan vaihtamisesta näytä olevan apua. Tällöin opettajan on oireitten perusteella pyrittävä löytämään vaikeuksien syyt, jotka voivat olla fyysisiä, psyykkisiä tai sosiaalisia. Koulun ohjaushenkilökunnan — terveydenhoitajan, opinto-ohjaajan, erityisopettajan, koulupsykologin tai -kuraattorin — avulla on yritettävä selvittää vaikeudet oppimisedellytysten luomista varten.

Diagnostisen arvioinnin tehtävät lyhyesti

DIAGNOSTINEN ARVIOINTI	
1. Toteava tehtävä — selvittää perusedellytykset — määrittellä lähtötilanne — löytää jatkuvien oppimisvaikeuksien syyt	2. Suunnitteleva tehtävä — korjata lähtötilanteen puutteet — valita sopivat opetus- ja oppimismenetelmät sekä -materiaalit — järjestää tarpeelliset ryhmitykset

Opintovihossa olevia kysymyksiä

Milloin lähtötilanteen selvitystä erityisesti tarvitaan?
 Miksi lähtötilanteen määrittäminen on tärkeää?
 Mihin diagnostisesta arvioinnista saatua tietoa käytetään?

Ohjaajalle
 Valmistaudu lisäksi täsmentämään seuraavat käsitteet:

Diagnoosit:

alkudiagnoosi
 tarkkailudiagnoosi

Perusedellytykset
 Lähtötilanne
 Oppimisvaikeudet

2.1.2. OPETUKSEN KULUESSA TAPAHTUVA ELI FORMATIIVINEN ARVIOINTI JA SEN TEHTÄVÄT

Formatiivisella arvioinnilla tarkoitetaan kaikkia niitä tiedonkeruunettelyjä, joiden avulla pyritään opiskelun kuluessa **säätämään oppimista, tarkkaillaan** opiskelun ja opetuksen onnistumista sekä **ohjataan** opiskelua ja opetusta siten, että mahdollisimman moni saavuttaa asetetut tavoitteet.

Formatiivisen arvioinnin **edellytys on tavoitteiden tarkka määrittely**. Vasta kun tavoitteet on määritelty toisaalta käyttäytymistavoitteisiin ja toisaalta sisältöihin, voidaan tehdä systemaattinen suunnitelma tavoitteiden saavuttamiseksi. Kun opiskelu ja opetus etenevät tämän johdonmukaisen suunnitelman pohjalta, voi arviointi antaa arvokasta tietoa tavoitteiden saavuttamisen edistymisestä. Opiskelu jaetaan lyhyiksi yksiköiksi osatavoitteiden perusteella.

Esim.

		KÄYTTÄYTYMISTAVOITTEET		
SISÄLLÖT		A	B	C
1.		A1	B1	C1.
2.		A2	B2.	C2.
3.		A3.	B3.	C3.

Alimman tavoitetason sisältöjen (A1, A2, A3) hallinnan jälkeen siirrytään vaativamman tavoitetason (B) opiskeluun, joka edellyttää A:n hallitsemista.

Opiskelu etenee yksiköitten mukaan, joiden oppimista on helppo arvioida tavoitteiden tarkan määrittelyn vuoksi. Arviointia suoritetaan **jatkuvasti**, jolloin pystytään **heti löytämään ne puutteet ja heikkoudet**, joita oppilaan oppimisessa tai opettajan opetuksessa, menetelmissä tai materiaaleissa ilmenee. Samalla arviointi **antaa palautetta opiskeluyksikön opiskelun yleisestä onnistumisesta**, oppilaitten kiinnostuksesta opetettavaan seikkaan ja opettajan onnistumisesta opetuksessaan.

Arvioinnin avulla jatkuvasti saatava palaute ohjaa oppimista ja opetusta, oppimateriaalin ja opetussuunnitelman kehittämistä. Oppilas voi itse tai opettajan tai toverien ohjaamana ryhtyä **täydentämään tiedoissaan tai taidoissaan olevia aukkoja tai parantamaan opiskelutekniikkaansa**. Samalla palaute ohjaa **opettajaa opetusmenettelyjen ja opetustapansa kehittämässä ja opetussuunnitelman tekijöitä tavoitteiden ja sisältöjen tarkennuksessa**. Opettaja saa vihjeitä siihen, miten hänen tulisi jatkossa menetellä, jotta epäonnistuneet oppisivat ja onnistuneille taattaisiin jatkuvia kehitysmahdollisuuksia. Kaikki mahdollinen on pyrittävä ohjaamaan oppilaan oppimisen edistämiseksi: vaihtoehdotiset menetelmät, materiaalit, tukitoimenpiteet, oppilaiden ryhmytykset ja ohjaus.

Arviointipalautteen hyödylliseksi käyttömuodoksi on havaittu yhteistyöryhmien — heterogeenisten pienryhmien — työskentely. Osatavoitteet onnistuneesti saavuttaneet oppilaat voivat ohjata toisia tietojen paikkaamisessa ja opiskelutekniikassa. Arvosanojen antaminen ei ole formatiivisen arvioinnin tarkoitus, eikä oppilaiden tarvitse kilpailla keskenään, vaan he voivat pyrkiä oppimistavoitteeseen. Tämä luo perustan hedelmälliselle yhteistyölle.

Jaksoittainen eteneminen pitää herkästi yllä toimintamotivaatiota, kun lähitavoitteet ovat konkreettisesti tarkennetut ja opiskelun jatkuvalla ohjailulla pyritään mahdollisimman monelle takaamaan lähitavoitteiden saavuttamisen välityksellä lopputavoitteeseen pääseminen.

FORMATIIVISEN ARVIOINNIN TEHTÄVÄT LYHYESTI

FORMATIIVINEN ARVIOINTI	
1. Tarkkaileva tehtävä — antaa palautetta opiskelun onnistumisesta: heikkoudet, vahvat puolet — antaa palautetta menetelmien ja materiaalien sekä ryhmitysten soveliaisuudesta — antaa palautetta opettajan onnistumisesta ja hänen opetustaidostaan	2. Ohjaava tehtävä — viittaa onnistumisen ja epäonnistumisen syihin — ohjaa tiedoissa olevien puutteiden täydentämiseen — ohjaa tukitoimenpiteiden valintaa — suuntaa menetelmien ja materiaalien valintaa sekä ryhmitysten muodostamista — tehostaa opettajan opetustaitoa

Opintovihon kysymykset

Tavoitejohteinen opiskelu etenee yksiköittäin ja oppimista on helppo arvioida, koska tavoitteet on määritelty tarkasti.

Milloin formatiivista arviointia suoritetaan ja mitä sillä saavutetaan? Mitä hyödyllisiä arviointipalautteen käyttömuotoja on käytettävissä? (Kokemuksiasi)

Mikä merkitys on jaksoittaisella etenemisellä?

Vastaukset voi poimia suoraan ohjaajan oppaan luentorungosta.

Varustaudu täsmentämään myös seuraavat käsitteet:

Oppimistavoitteiden määrittäminen käyttäytymistavoitteina (Ks. esim. Mager, Opetustavoitteiden määrittäminen. Otava 1970.)

Osatavoite

Lähitavoite (Ks. esim. POPS I, Lahdes-Kataja, Peruskoulun kokonaistavoitteet Khs:n SIVA-koulutusarja 1970)

2.1.3. SUMMATIIVINEN ELI PÄÄTEARVIOINTI JA SEN TEHTÄVÄT

Summatiivisella arvioinnilla tarkoitetaan kaikkia niitä tiedonkeruunettelyjä, joiden avulla pyritään opiskelujakson päätyttyä selvittämään, **miten tavoitteet on saavutettu**. Koska summatiivista arviointia suoritetaan vain **harvoin**, periodin, lukukauden tai vuosikurssin loputtua, sen tulee kohdistua kaikkiin opiskelun tavoitteisiin tai tavoitteiden edustavaan näytteeseen. Kun formatiivinen arviointi kohdistuu suppeiden yksiköiden hallitsemisen tarkkailuun, summatiivinen arviointi pyrkii selvittämään laajempien tieto- ja taitoverkoston hallinnan.

Päätearvioinnin päätarkoitus on selvittää, miltä osin ja miten opiskelujakson tavoitteet on saavutettu. Samalla se **tukee arvosanojen tai suoritusmerkintöjen antamista**. Oppilaalle päätearvioinnin tulisi antaa realistista tietoa siitä, miten hän yleensä opiskelussa onnistuu. Jos formatiivisen arvioinnin avulla ryhdytään tarpeeksi monipuolisiin opetusmenettelyjen kehittämisen- ja tukitoimenpiteisiin, suurin osa oppilaista saavuttaa perustavoitteet, ja suoritusmerkintöjen antaminen arvosanojen sijasta on tarkoituksenmukaista. Jos vertailukelpoisia arvosanoja pyritään antamaan, on kokeiden oltava mahdollisimman objektiivisia, luontevia ja yhdenmukaisia.

Summatiivisen arvioinnin antamalla tiedolla on myös **ennustavaa** merkitystä. Se **suuntaa oppilaan jatko-opiskelua, jatkokoulutusta ja ammatinvalintaa**. Päätearviointi antaa tietoa myös menetelmien ja materiaalien sekä opettajan opetustaidon yleisestä tasosta tavoitteiden saavuttamisen kannalta. Näin se ennustaa opetussuunnitelmaan tehtäviä muutoksia, opettajan tulevaa onnistumista opetuksessaan sekä ohjaa opettajien jatkokoulutussuunnitelmia.

SUMMATIIVISEN ARVIOINNIN TEHTÄVÄT LYHYESTI

SUMMATIIVINEN ARVIOINTI	
1. Kokoava tehtävä — tiedottaa tavoitteiden saavuttamisesta — tukee arvosanojen ja suoritusmerkintöjen antoa — antaa palautetta opiskelun ja opetuksen yleisestä onnistumisesta	2. Ennustava tehtävä — ilmaisee uuden lähtötilanteen — vahvistaa jatkokoulutus- ja ammatinvalintasuunnitelmia — ennustaa yleistä opiskelun ja opetuksen onnistumista

Opintovihon kysymykset

Mikä on summatiivisen arvioinnin tarkoitus?

Milloin pelkkä suoritusmerkintä riittää korvaamaan arvosanan?

Mitä vaaditaan kokeilta, joiden antamien tietojen perusteella pyritään antamaan arvosanoja?

Ajatus arvosanan korvaamisesta suoritusmerkinnällä herättää yleensä vilkkaan keskustelun. Keskustelussa olisi pyrittävä korostamaan arviointitoiminnan laajuutta ja kiinteätä yhteyttä oppimistapahtumaan sekä osoitettava, että päätearviointi on vain yksi osa siitä. Päätearvioinnin asema muuttuu, jos opiskeluvaiheen aikana on saatu formatiivisen arvioinnin avulla jatkuvasti tietoa opiskelun sujumisesta ja esiintyneet puutteellisuudet osaamisessa on voitu välittömästi korjata. Tässä voisi tuoda esiin ns. oppimisvaikeuksien voittamisen periaatteen, jota noudattaen pyritään päätymään siihen, että periaatteessa jokainen oppilas on saavuttanut tietyn (suoritusmerkinnän edellytyksenä olevan) tason.

Kuvio 1. esittää arviointilajien sijoittumisen opiskelujaksoon, joka voi olla lyhyt periodi, lukukausi, vuosikurssi tai pitempien jakso.

Kuviosta on syytä ottaa PH-kalvo ja tarkastella sitä kertauksenomaisesti. Tässä tulevat esiin aikaisemmin esiintyneet käsitteet: alkudiagnoosi ja tarkkailudiagnoosi.

2.2. MITÄ JA MITEN ARVIOIDAAN

Arvioinnin tulee kohdistua sekä tiedollisen että toiminnallisten ja affektiivisten tavoitteiden saavuttamiseen. Tämä on otettava huomioon sekä lähtötason, opiskelun edistymisen että oppimistulosten arvioimisessa.

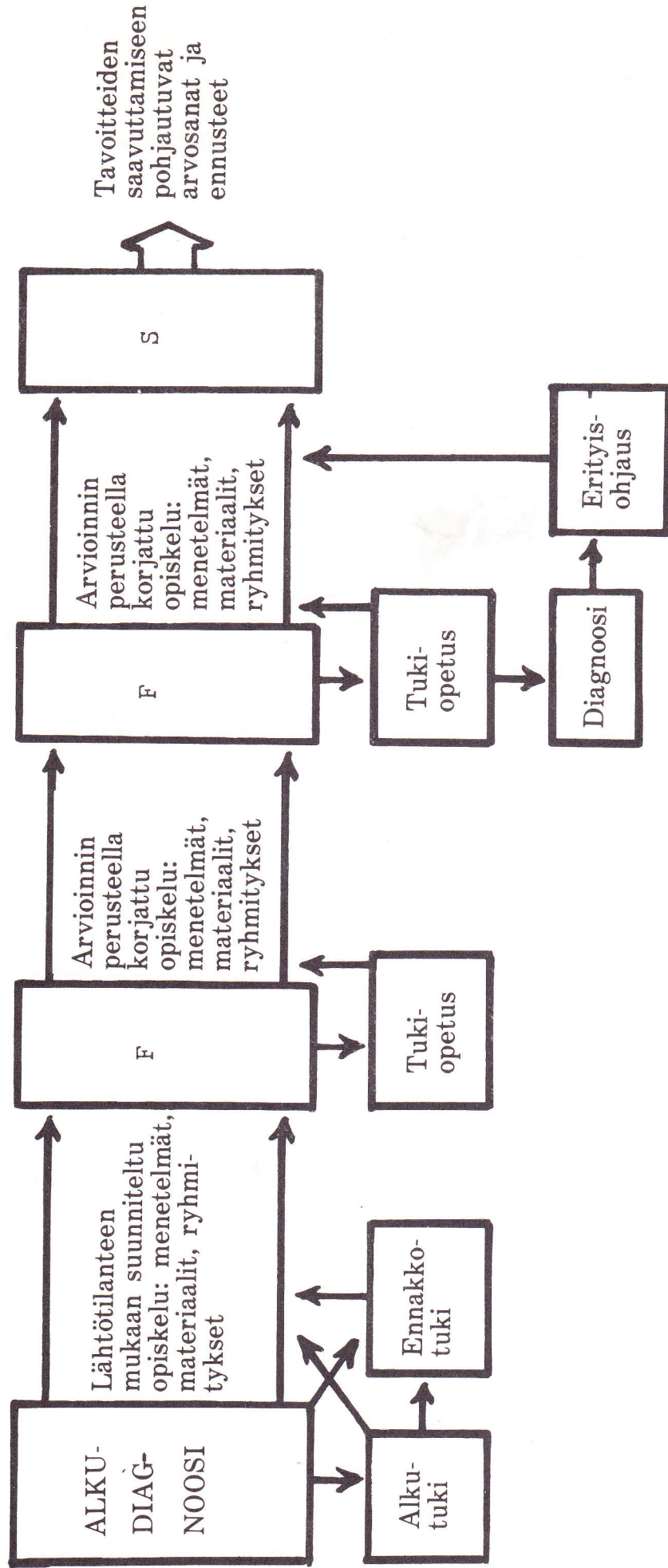
2.2.1. LÄHTÖTILANTEEN ARVIOINTI

Seuraavassa taulukossa esitetään, mitä tietoja lähtötilanteen arvioimiseksi tarvitaan ja miten näitä tietoja saadaan.

MITÄ TIETOJA TARVITAAN	MITEN TIETOJA SAADAAN
Oppilaiden kyvyt	Lahjakkuustestit
Persoonallisuuden piirteet	Havainnot, persoonallisuusinventaarit, keskustelut oppilaiden ja vanhempien kanssa
Lähtötiedot ja -taidot	Testit ja kokeet, edellisen jakson summatiiviset kokeet, edellisen opettajan arvioinnit, opettajan havainnot
Odotukset opettavaa asiaa kohtaan, asenteet kouluun ja toisiin oppilaisiin	Harrastus- ja asennemittaukset, opettajan havainnot
Sosiaaliset ominaisuudet	Asenteenmittaukset, sosiometriset arvioinnit
Työtavat, materiaalit ja ryhmitykset, jotka sopivat parhaiten oppilaille	Tarkkaileva opetus, edellisen opettajan havainnot, keskustelut oppilaiden ja vanhempien kanssa, diagnostiset testit, opettajan ja opinto-ohjaajan havainnot
Opiskelujakson tavoitteet	Opetussuunnitelma, opettajien ja oppilaiden yhteinen suunnittelu
Jatkuvien vaikeuksien perussyyt	Keskustelut oppilaiden, vanhempien ja opinto-ohjaajien kanssa, diagnostiset kokeet

Lähtötilanteen arvioinnilla hankitaan ensisijaisesti tietoja **yksityisistä oppilaista**. Toisaalta **koko vuosiluokasta saadut tiedot** täydentävät opetuksen suunnittelussa tarvittavia tietoja.

ARVIOINTI OPISKELUJÄRJESTELYJEN SUUNNITTELUN OHJAAJANA

Alkutuki = Lähtötietojen ja -taitojen paikkaaminen

Ennakkotuki = Opetettavaan asiaan (tavoitteisiin ja sisältöihin) liittyvien vaikeuksien ennakoiva opettaminen

2.2.2. DIAGNOSTISET KOKEET

Valmiita diagnostisia lahjakkuustestejä sekä persoonallisuusinventaarioriomalleja on saatavissa esim. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksesta. Kouluhallituksen toimesta on laadittu Alkuopetuksen ohjauspaketti (Kokeilu- ja tutkimustoimisto, kokeiluselosteita 1/1972). Se pyrkii auttamaan opettajaa saamaan monipuolisen kuvan oppilaista. Pakettiin kuuluu diagnostisia tehtäväsarjoja. Oppilaantuntemuksen monipuolistamiseksi tarkkaillaan oppilasta ja neuvotellaan hänen vanhempiansa kanssa. Tarkoituksena on, että asianmukaisen ohjaus- ja harjoitusmateriaalin avulla voitaisiin keskittyä diagnoosiin perustuviin hoitotoimenpiteisiin.

Diagnosointiohjelma käsittää

- äidinkielen kokeen
- matematiikan kokeen
- havaintokokeen
- sanavarastokokeen
- persoonallisuuden kartoituksen
- motoriikan arvioinnin
- kielellisen kehityksen toteamisen
- mahdollisten lukemis- ja kirjoitushäiriöiden toteamisen.

Saadut koepistemäärät muunnetaan kirjan taulukossa mainituiksi, jolloin -3 edustaa heikkoa, 0 tyydyttävää ja +3 varsin hyvää valmiustasoa. Jos valmius on selvästi riittämätön, oppilasta pyritään auttamaan ohjauksella ja tukiopetuksella. Näiden toimenpiteiden osoittautuessa tuloksettomiksi oppilas ohjataan asianomaiseen erityisopetukseen. Hyvää kouluvalmiutta osoittaville oppilaille kehoitetaan antamaan lisätehtäviä.

Tarvittaessa käytetään avuksi eri alojen asiantuntijoita: terveydenhoitohenkilökuntaa, koulupsykologia, erityisopettajia jne.

Valmiuksien diagnosointia ja kehittämistä varten on saatavissa muutaakin materiaalia (ks. Alkuopetuksen ohjauspaketissa olevia luetteloita). Opettajan on lisäksi suoritettava muita lähtötason mittauksia. Tarvittavien kokeiden laadinta aloitetaan **tavoitteiden mukaisen lähtötason määräämisestä**. On määriteltävä konkreettisesti se **sisällöt ja sisältöjen hallinnan aste** (käyttätymistävoite), jotka lähtötaso edellyttää. Tämän jälkeen laaditaan sisällöistä eritasoisia tehtäviä, joiden ratkaisuprosentin tulisi olla ainakin 65 %.

Otamme esimerkin IV luokan lukemisen lähtötilanteen arvioinnista. Sisältöyksikköinä voisivat olla kaunokirjallinen kertomusteksti, luettelomainen hakuteksti ja tietoteksti. Näiden sisältöjen avulla mitataan lukemisen nopeutta, sanavaraston laajuutta, yksityiskohtien tunnistamista ja muistamista sekä olennaisimman sanottavan ymmärtämistä.

Esimerkkejä tehtävistä (liittyvät teksteihin):

Sana **todennäköisesti** tarkoittaa samaa kuin (sanavarasto)

A varmasti
B luultavasti
C totisesti

Aurinkokuntamme suurin kiertotähti on (yksityistietojen muistaminen)

A Maa
B Mars
C Venus
D Jupiter

Kertomuksen kirjoittajan mielestä (olennaisimman ymmärtäminen)

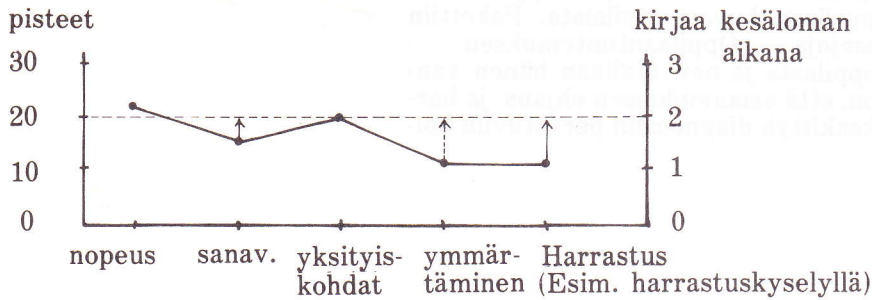
A aikuiset ovat hausempia kuin lapset
B aikuiset piirtävät mielellään
C aikuisilla ei ole mielikuvitusta
D aikuiset eivät puhu politiikasta

Toinen diagnostisen lähtötilanteen arvioimiskeino on **virheanalyysi**, jolloin esimerkiksi oppilaan kirjallisen tai suullisen tuotoksen perusteella poimitaan hänen tyypillisimmät virheensä.

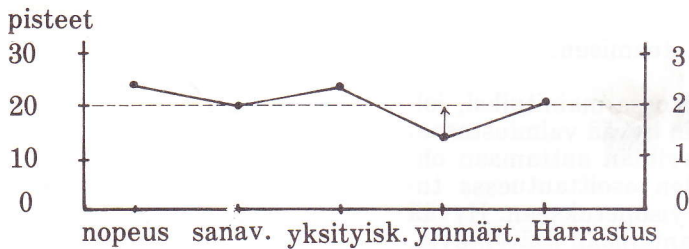
2.2.3. DIAGNOSTISEN KOKEEN TULOKSET

Diagnostisten kokeiden tuloksista pyritään laatimaan oppilaan ja luokan (opetusryhmän) lähtötilanteen profiili.

Esim. Pekan tulokset lukemisen kokeissa

Esim. Koko luokan keskiarvotulokset lukemisen kokeissa

Ohjaajalle. Pyri saamaan kuulijat suorittamaan analyysiä ja tekemään ehdotuksia korjaustoimista.

Pekan tuloksista huomaa, että hän tarvitsee tukiopetusta ennen kaikkea sanavarastonsa kohentamisessa. Koko luokan heikot tulokset luetun ymmärtämisen kokeessa taas viittaavat aikaisempaan melko yksipuoliseen mekaanisen lukutaidon kehittämiseen. Tämä vaikuttaa ratkaisevasti lukumateriaalien valintaan. Pekan heikon sanavaraston ja lukuharrastuksen välillä lienee myös yhteyksiä. Kotona ei ilmeisesti suosita lukuharrastusta, eikä puutteellisten taloudellistenkin olojen vuoksi. Opettajan on pyrittävä innostamaan, esimerkiksi monipuolisen lukemismateriaalin tarjonnalla (kirjastolainat) lukuharrastuksen lisäämiseen. Virheanalyysin avulla voidaan tehdä vastaavia profiileja. Mitä muut profiilit kertovat?

2.2.4. OPISKELUN EDISTYMISTÄ SÄÄTELEVÄ ARVIOINTI

Formatiivinen arviointi **edellyttää tavoitteiden tarkkaa, konkreettista määrittelyä** oppisisällöiksi ja käyttäytymistavoitteiksi. Sisällöt vaihtelevat suuresti eri oppiaineissa ja vuosikursseilla. Käyttäytymistavoitteet ovat joissakin aineissa tiedollisia, toisissa toiminnallisia. Useimmiten tavoitteisiin kuitenkin liittyy sekä tiedollisia, toiminnallisia että affektiivisiä puolia kaikkien käyttäytymistavoitteiden tulisi edetä tiettyjen hierarkioiden mukaisesti.

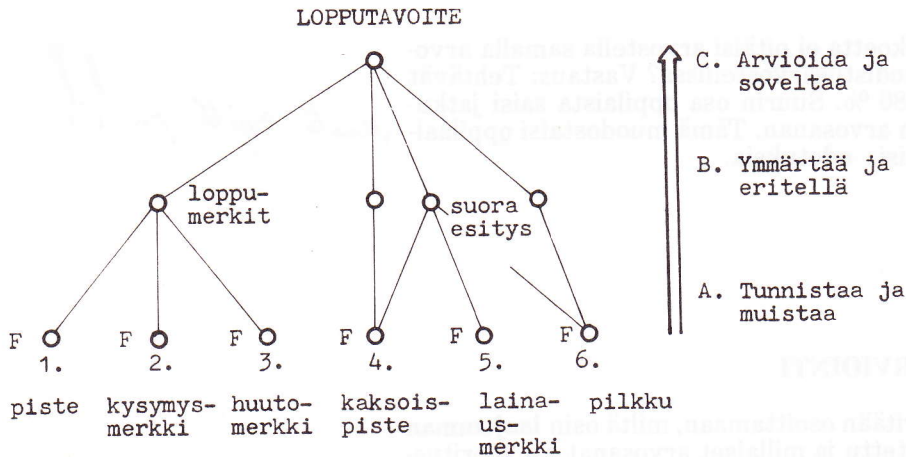
Käytännön tavoitteenmäärittelyn tueksi voisi käyttää esimerkiksi seuraavaa karkeaa luokittelua.

Kognitiivinen (tiedollinen)	Affektiivinen	Psykomotorinen (toiminnallinen)
1. Tunnistaa ja muistaa	Kiinnostua	Toimia ohjeen mukaan
2. Ymmärtää ja eritellä	Osallistua	Toimia itsenäisesti
3. Arvioida ja soveltaa	Arvostaa	Toimia luontaisesti

Sisällöt vaihtelevat oppiaineen mukaan. Kun tavoitteet ovat määriteltä systemaattisesti, voidaan arviointia suorittaa yhtä johdonmukaisesti.

Jokaisen yksikön (ruutu) oppimista tarkkaillaan kokeen tai havainnon avulla.

Opetuksen ja formatiivisen arvioinnin etenemistä voisi kuvata myös seuraavasti:

Formatiiviseen kokeeseen tulee kulloinkin sitä vaatimustasoa ja edeltäviä tasoja mittaavia tehtäviä.

Formatiivinen arviointi liittyy läheisesti kunkin oppiaineen käyttäytymisen painopisteisiin ja tavoitteisiin.

2.2.5. FORMATIIVISEN KOKEEN TULOKSET

Formatiivisen arvioinnin tulokset kertovat, kuinka kaukana oppilas on tavoitteen saavuttamisesta, miltä osin hän on osatavoitteet jo saavuttanut ja missä on vielä parantamisen varaa. Oppilaan suorituksia verrataan vain hänen omiin aikaisempiin suorituksiinsa.

KÄYTTÄYTYMISTAVOITTEET

SISÄLLÖT

				→
				→
				→
				→
				→

Nuolet osoittavat, miltä osin tavoitteet ovat vielä saavuttamatta.

Tarvittavassa lisäopetuksessa keskitytään tiedoissa, taidoissa ja asenteissa olevien puutteiden korjaamiseen. Tukiopetuksessa kertausta on turha käyttää, vaan on valittava uusi menetelmä ja mahdollisesti uudet materiaalit. Oppilaan tekemistä virheistä sekä havainnoimalla hänen opiskelutekniikkaansa opettaja voi saada vihjeitä siitä, millaiset menetelmät ja materiaalit sopisivat hänelle aikaisempia paremmin.

Opintovihon kysymys

Miksi formatiivisesti käytettyä koetta ei pitäisi arvostella samalla arvosana-asteikolla, jota käytetään todistusarvostelussa? Vastaus: Tehtävät helppoja, oikeita vastauksia 60-80 %. Suurin osa oppilaista saisi jatkuvasti tyydyttävän tai kiitettävän arvosanan. Tämä muodostaisi oppilaille ja hänen huoltajilleen harhaisia odotuksia.

2.2.6. OPISKELUN PÄÄTEARVIOINTI

Summatiivisella arvioinnilla pyritään osoittamaan, miltä osin **laajemman oppikurssin tavoitteet** on saavutettu ja millaiset arvosanat tai suorituserkinnät annetaan. Tämän vuoksi arvioinnin on kohdistuttava **kaikkien tavoitteiden tai niiden edustavan otoksen** mittaamiseen. Tätäkin varten tarvitaan tavoitteiden tarkkaa määrittelyä. Kun arvioinnin kohteet on valittu, laaditaan kultakin tavoitealueelta tehtäviä, joiden määrä riippuu tavoitteen tärkeydestä. Päätearviointia suoritetaan paitsi tiedollisten, myös toiminnallisten ja affektiivisten tavoitteiden osalta. Niin kauan kuin päätearviointin perusteella annetaan arvosanoja, oppilaan suorituksia on verrattava toisten suorituksiin. Normaalijakautumaan pakottaminen ei liene tarpeellista etenkin jos mahdollisimman moni on pyritty tukitoimenpitein saamaan perustavoitteisiin.

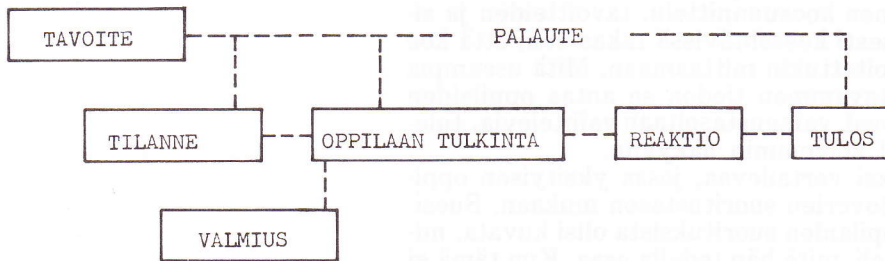
2.3. MIHIN ARVIOINTITIETOA KÄYTETÄÄN

Kappaleessa 2 esitettiin jo alustavasti eri arviointilajien tehtävät. Seuraavassa tarkastellaan näitä tehtäviä tarkemmin pitäen silmällä sitä, mihin arvioinnin avulla saatavaa tietoa on syytä käyttää.

Alkudiagnostista tietoa antavat koulukypsyyskokeet, aikaisemmat koulutodistukset, tieto- ja taitomäärää ilmaisevat koetulokset yms. Tällaisen tiedon perusteella suoritetaan tarpeelliset ryhmitykset:

- luokan sisäiset sijoittelut työkuuntiin, yksilöllisiin opiskeluohjelmiin,
- suositukset kurssi- ja ainevalintoja varten
- suositukset tukiopetukseen tai muuhun valmiuksia kehittävään lisäopetukseen

Sijoittelussa ei saa korostaa vain määrällisiä eroja eritasoisiiin ryhmiin sijoiteltaessa, vaan myös laadullisia eroja opiskelukohteita valittaessa. Alkudiagnostisen tiedon varassa voidaan myös suunnitella opetusta tehokkaammin, kun tiedetään, minkä tasoisia oppilaat ovat ja mitä he jo osaavat. Tämä auttaa työtapojen, materiaalien ja välineiden valinnassa. Opetuksen aikana tapahtuvat tarkkailudiagnostinen tieto ohjaa löytämään syyt, joista epäonnistuminen opiskelussa johtuu. Opettaja esim. havaitsee, että oppilaalla on vaikeuksia toverisuhteissa, oppilas on jatkuvasti väsynyt tai sairas. Ja »laiskuudenkin» takana on aina jokin syy. Opetuksen kuluessa tarkkaillaan lyhyin väliajoin oppimistuloksia formatiivisin kokein sekä havaintoja tekemällä. Edellä on kuvattu formatiivisen kokeen mahdollisuutta järjestelmällisesti osoittaa opiskelussa esiintyvät aukot. Tältä pohjalta saadaan runsaasti ohjaavaa palautetta.

Ensin todetaan, missä kohdin oppilaalla on puutteita opiskelussaan, ja tukiopetuksen avulla paikataan oppilaan tieto- ja taitovaraston aukkoja. Formatiiivinen koe antaa tähän hyvän perustan, koska se on laadittava siten, että se osoittaa, minkä sisältöluokan avulla saavutettavaksi aiottu käyttäytymistavoite on jäänyt saavuttamatta.

Edelleen on formatiivisen arviointitiedon pohjalta pohdittava, mitä työtapaa ja materiaalia käytetään tukiopetuksessa, jotta oppilaalle taattaisiin mahdollisimman suotuisat oppimisedellytykset. Tässä pohdinnassa voivat opettajat ja oppilaat tehdä yhteistyötä.

Jos jokin formatiivinen koe osoittaa, että useilla oppilailla on puutteita tiettyjen tavoitteiden oppimisessa, on vikaa haettava paitsi työtavoista, materiaaleista yms. opetukseen liittyvistä tekijöistä myös **tavoitteista**. Olivatko tuota tiettyä opetuskertaa varten ajatellut oppimistavoitteet liian vaikeita saavuttaa vai olivatko ne liian lapsekkaita, jolloin oppilaiden kiinnostus hävisi?

Summatiivista tietoa käytetään samaan tapaan opetus- ja opiskelumenettelyjen kehittämiseksi kuin formatiivistakin. Näin saadulla tiedolla on lisäksi käyttöä seuraavia jaksoja varten.

Myös opettaja voi kehittää opetustaitoaan käyttämällä aikaisempaa arviointitietoa tulevien jaksosten järjestelyissä.

Summatiivista tietoa käytetään ennen kaikkea kuitenkin todistusten kirjoittamisen tukena. Todistusarvosanathan toimivat ennusteina oppilaan menestyksestä tulevia kouluvuosia tai työelämää varten. Summatiiviset kokeet siis arvostellaan käyttäen **samaa arvosteluasteikkoa**, jota todistusarvostelussa käytetään.

Opintovihon tehtävä

Etsikää esimerkkejä opiskelun eri vaiheissa hankittavasta palautteesta ja sen antamien tietojen hyväksikäytöstä opiskelun ohjaamisessa ja opiskelujärjestelyjen suunnittelussa.

2.4. ARVIOINTITIEDON TIEDOTTAMINEN

Arvioinnin avulla saadaan tietoja oppilaiden suorituksista. Tätä tietoa on välitettävä oppilaille ja heidän vanhemmilleen sekä oppilaan siirtyessä pois koulusta vastaanottaville kouluille tai työnantajille.

Formatiivisen arviointitiedon tarkoituksena on ohjata oppilaiden opiskelua, joten oppilaiden on mahdollisimman pian saatava tietoa suorituksistaan. Tätä tietoa ei anneta arvosanojen muodossa, vaan sen tulee olla sellaisessa muodossa, että se auttaa oppilaita tehostamaan opiskeluaan. Oppilaille tulee kertoa

- mitkä kohdat hän on osannut oikein,
- missä kohdin on mennyt vikaan,
- millä tavalla on mennyt vikaan,
- miten virhe tulee korjata.

Tätä tietoa annetaan sekä varsinaisten kokeiden jälkeen että opettajan havainnoissa oppilaiden työskentelyä.

Oppilaat voivat myös itse tarkistaa suorituksiaan. Eräissä oppimateriaaleissa on olemassa oppilaiden itsensä tarkastettavaksi tarkoitettuja tehtäviä. Opettaja on tällöinkin kuitenkin taustalla siltä varalta, että oppilas tarvitsee lisäohjeita.

Formatiivisen arvioinnin yhteydessä oppilaan on saatava tulos sellaisessa muodossa, että hän voi seurata edistymistään kerrasta toiseen. Kokeista saa joka kerta saman maksimipistemäärän, jolloin eri kokeet ovat yhteismitallisia ja vertailukelpoisia.

Summatiivisen arvioinnin perusteella annetaan oppilaalle virallisia tiedotteita, todistuksia, joissa nykyisin numeroin ilmaistaan oppilaiden osaamisen taso. Jotta nämä numeroarvosanat olisivat mahdollisimman virheettömiä ja totuudenmukaisia, on niiden perustavana olevien kokeiden oltava monipuolisia. Huolellinen koesuunnittelu, tavoitteiden ja sisältöjen huomioonotto monipuolisesti koetehtävissä takaa sen, että koe mittaa juuri sitä, mitä se on tarkoitettukin mittaamaan. Mitä useampia tehtäviä koe sisältää, sitä luotettavamman tiedon se antaa oppilaiden osaamisen tasosta. Jos tehtävät ovat vaikeustasoltaan vaihtelevia, tulevat myös oppilaiden suorituserot selvemmin näkyviin.

Todistusarvostelu on toistaiseksi vertailevaa, jossa yksityisen oppilaan arvosana määräytyy luokkatoverien suoritustason mukaan. Suosittelavin tapa antaa merkintöjä oppilaiden suorituksista olisi kuvata, mitä tavoitteita hän on saavuttanut eli, mitä hän todella osaa. Kun tämä ei tavoitteiden epämääräisyyden vuoksi toistaiseksi ole mahdollista, on tällä hetkellä suotuisin arvostelutapa suhteellisen ja absoluuttisen arvostelun eräänlainen kompromissi.

Opettaja asettaa oppilaansa summatiivisten kokeiden ja havaintojensa perusteella paremmuusjärjestykseen. Tämän jälkeen luokan keskimääräinen suoritustaso määritellään sen tiedon varassa, mitä opettajalla on muiden vastaavien luokkien tasosta esim. kunnallisten kokeiden perusteella tai muun tasokriteerin mukaan. Kun muutaman vuoden sisällä on käytettävissä valtakunnallisia standardikokeita, käy luokan keskimääräisen suoritustason määrittely näiden avulla. Tämän jälkeen annetaan oppilaille arvosanat noudatellen sen verran suhteellista arvosanaajakautumaa, että keskimääräisiä suorituksia on runsaimmin ja ääriarvosanoja vähiten.

Koulussa suoritettavassa oppilaiden arvioinnissa on luonnollisesti noudatettava voimassa olevia säädöksiä ja kouluhallituksen asiasta antamia ohjeita. Kouluhallitus on 26.4.1973 ryhmäkirjeellä no. 3251 antanut peruskoulun oppilasarvostelua koskevat ohjeet.

Tällä hetkellä näyttää kuitenkin ilmeiseltä, että lähitulevaisuudessa tullaan arviointia uudistamaan tässä koulutusohjelmassa esitettyjen periaatteiden suunnassa. Opettaja voi niitä työssään noudattaa jo nyt niiltä osin, jotka eivät ole ristiriidassa voimassa olevien säädösten ja ohjeiden kanssa.

ARVIOINNIN TEHTÄVIÄ JA KÄYTTÄJÄRYHMIÄ

TAULUKKO 1

FUNKTIOT KÄYTTÄJÄT	TOTEAVA	SUUNNITTELEVA	MOTIVOIVA/ TARKKAAVA	OHJAAVA	KOKOAVA	ENNUSTAVA
OPPILAAT	Millaiset ovat oppimisedellytykseni	Miten suunnittelun opiskeluni	Miten opiskeluni onnistuu (opiskeluasenteet)	Mitä puutteita on tiedoissani ja opiskelutekniikassani	Miten olen saavuttanut oppijaksen tavoitteet, millaiset arvოსanat saan	Minkä jatkokoulutuksen tai ammattinvalituksen
OPETTAJAT	Millaisia ovat oppilaani	Millaisia opetusmenetelmiä, -materiaaleja ja ryhmityksiä on valittava	Miten onnistun opetuksessani (opetusasenteet)	Miten kehitän itseäni opettajana, miten parannan opetusmenetelmiäni	Miten tavoitteet on saavutettu opetukseni avulla, millaiset arvოსanat annan	Millaisia suosituksia annan jatkoproskoulun ja ammattinvalintaan
VANHEMMAT	Millaisia ovat lapseni	Miten suunnittelun lasteni opiskelua	Miten kannustan lasteni opiskelua (kasvatusasenteet)	Miten tuen lasteni opiskelun kehittämistä	Miten lapseni on saavuttanut koulun tavoitteet, millaiset arvოსanat saa	Miten suunnittelun lasteni jatkokoulutuksen ja ammattinvalituksen
VASTAANOTTAJAT	Millaisia ovat tulokkaat	Millaisia vihjeitä saan järjestelyjen suunnittelulle	Millaiset tulokkaat onnistuvat (valinta-asenteet)	Millaista lisäopetusta tarvitaan	Millaisen koulutuksen tulokkaat ovat saaneet	Miten tulokkaat tulevat menestymään
VIRANOMAISET	Millainen on oppilasaines	Millaisia opetusjärjestelyjä on suunniteltava	Miten suunnittelun mukaisen opiskelun tulokset kannustavat (koulutusasenteet)	Miltä osin opetus suunnitelmalla on parannettava	Miten opetussuunnitelman tavoitteet on saavutettu	Miten opetussuunnitelmaan perustava koulun täyttää tehtävänsä tulevaisuudessa
TUTKIJAT	Miten saadaan oppilaiden edellytykset selville	Millaiset opetusjärjestelyt sopivat opilasaineille	Mitä ja missä määrin pitäisi tutkia (tutkimusasenteet)	Miten tutkimukset olisi suoritettava	Millaisia tuloksia tutkimukset ovat tuottaneet	Millaisia ennusteita tutkimuksista voi tehdä
OPPIMATERIAALIN LAAJIT	Miten nykyinen oppimateriaali täyttää tehtävänsä	Millaista oppimateriaalia tarvittaisiin (eril. työtapoihin erill. oppilaille)	Miten esim. tämä oppiaine toimii? Kannattaako tätä kokeilla? (kokeiluasenteet)	Miten tätä oppimateriaalia olisi kehitettävä, jotta oppimistulokset parantuisivat	Miten tavoitteet on saavutettu tämän oppimateriaalin avulla?	Miltä osin oppimateriaalia olisi kehitettävä, jotta asetettavat tavoitteet saavutettaisiin ja opetussuunnitelmaa voitaisiin kehittää

TAULUKKO 2.

ESIMERKKI ÄIDINKIELEN YLEISESTÄ ERITTELYSTÄ

Käyttäytyminen	Affektiivinen	A. Motivoituminen	B. Osallistuminen		C. Sisäistyminen	
	Toiminnallinen	A. Mallin/ohjeen mukainen toiminta	B. Itsenäinen toiminta		C. Luontaistunut toiminta	
	Tiedollinen	A. Muistaminen	B. Ymmärtäminen	C. Eritteleminen	D. Arvioiminen	E. Soveltaminen
	Taidot ja sisällöt					
	1. Kielentuntemus: Suomen kieli					
	1.1. Historia					
	1.2. Erikoispiirteet					
	1.3. Rakenne					
	1.4. Sanasto					
	1.5. Sanojen merkitys					
	1.6. Murteet					
	1.7. Vertailu vieraisiin kieliin					
	1.8. Kielenhulto					
	2. Suomen kielen taidot					
	2.1. Kuunteleminen					
	2.2. Puhuminen					
	2.3. Kirjoittaminen					
	2.4. Lukeminen					
	3. Kirjallisuus					
	3.1. Tuotteet					
	3.2. Tietous					
	4. Joukkotiedotus					
	4.1 Tapahtuma					
	4.2 Välineet					
	4.3 Sanomatyyppit					
	4.4 Vaikutus					